
תנועת השומר הצעיר

ההגשמה השומרית – מתוך תחושת שליחות פנימית (מאתר התנועה)

שיחות עם איתי זידנברג, מזכ"ל התנועה (עד 2019),
יניב שגיא, מזכ"ל (עד 2005).
ספטמבר ואוקטובר 2019.

תנועת השומר הצעיר הוקמה בגליציה בשנת 1911 כתנועת נוער צופית ובשנת 1913 אימצו חברי הקבוצה את השם "השומר". בשנת 1929 הוקמו שלושה קינים ראשונים בארץ ישראל והתנועה החלה בפעילות רציפה.

בסוף המאה העשרים התלבטו בתנועה על כיווני ההגשמה התנועתיים. בחודש פברואר 1995 התכנסה מועצת התנועה בירוחם. הנושא: יעדי הגשמה. בחוברת ההכנה נכתב:

זו התנועה היחידה שיצרה מסגרת חיים מלאה ומקיפה שבוגר החינוך התנועתי נכנס אליה ובה הוא מגשים את הערכים שספג (אם בחר לספוג) בתנועה... מי שהופך לחבר קיבוץ [הקיבוץ הארצי] היה תמיד השומר המגשים – פעם שומר תמיד שומר! אלא שהמשבר בתנועה הקיבוצית, והשינויים הרבים והקיצוניים

לפעמים בעקבותיו, גורמים לרבים הרהורים חדשים – האם
אכן זוהי הגשמה צרופה של ערכי התנועה?.. האם אין מקומות
נוספים בהם ניתן להגשים הגשמה חלקית?

אברהם פרנק, מחנך ומנהל בית ספר, כתב:

לגבי השאלה כיצד והיכן יממשו החניכים את הערכים שספגו
בתנועה אין תשובה אחת. אנשים בעלי ערכים יבקשו לממשם
בכל מקום בו יחיו, יעבדו ויפעלו.

בסיום הדיונים הוחלט במועצה:

רעיון החברה הקיבוצית הוא מסקנת החינוך בתנועת השומר
הצעיר, ולפיכך תפעל התנועה להגשימו. אולם, ההגשמה לא
תהיה רק במסגרת הקיבוץ הקיים אלא גם במסגרת מודלים
אחרים המקיימים את רעיונות 'החברה המגשימה'.

**בשטח יש תגובות של חניכים בוגרים שמבקשים להגשים בדרכים
אחרות. כך בקן קריית חיים (הקומונר היה איתי זידנברג, לימים
מזכ"ל התנועה):**

החניכים שלי היו עם רוח אחרת (אולי בגלל שהיה להם מדריך
מהנוער העובד תקופה מסוימת) הקימו גרעין, פסיפס, שהכריז
כי ההגשמה בקיבוצים לא רלוונטית וצריך להגשים בדרכים
אחרות.

**שני העשורים הראשונים של המאה ה-21 מתאפיינים בהגדרה
מחודשת של יעדי הגשמה תנועתיים ובביסוס תנועת הבוגרים של
השומר הצעיר ושיתופה בעשייה התנועתית.**

בסוף שנת 1999 פנו חברי גרעין פסיפס אל יניב שגיא בבקשה שיירתם לריכוז התנועה:

בשומר הצעיר זה היה הגרעין הבוגר היחידי (אחרי השחרור מצה"ל) שהיה קשור לתנועה ב-99'. כלומר אנחנו מסתכלים על תנועה מגשימה, שהיה לה גרעין אחד בלבד שיצא ממסלול ההגשמה ונשאר בתוך המסלול התנועתי. הם רצו להקים תנועת בוגרים במודל שהוקם בנוער העובד. הקיבוץ הארצי, באמצעות נציגיו שניהלו את השומר הצעיר, ריסק אותם. כלומר הם הסתכלו על מה שקורה בנוער העובד, אמרו חס וחלילה אצלנו כזה דבר. הקיבוץ הארצי זה היעד, ולא יעד חלופי, אנחנו מחזיקים את התנועה.

התנועה במצב קשה. משבר ההגשמה מוביל להידלדלות בחניכי השכבה הבוגרת. "תנועת נוער הרי בנויה לקראת ההגשמה, ואם אין הגשמה, אז השכבה הבוגרת אין לה למה לכוון", אומר יניב. לפני כניסתו לתפקיד המזכ"ל הוא נפגש עם חברי שני הגרעינים שהיו בשירות. הם התלבטו אם לעבור לנוער העובד והלומד. יניב הבהיר שהוא מתכוון להקים מסלולי הגשמה חדשים בשומר הצעיר ולהקים תנועת בוגרים, "כי ברור שאנחנו צריכים דבר כזה". לחברי הגרעינים הציע להישאר ולהיות שותפים למהלך, כפי שאכן קרה.

בשנת 2001 התכנסה הוועידה העשירית של התנועה בגבעת חביבה. נושא הוועידה היה "חזון שומרי". ראשית הגדירה עצמה התנועה, מחדש, כ"תנועת חיים" והחליטה על חידוש מסלולי ההגשמה. להלן נוסח ההחלטה:

תנועת השומר הצעיר רואה ברעיונותיה ובהווייתנה דרך חיים. על כן, עלינו לבטא את הערכים לאורם אנו מחנכים ומתחנכים בתנועת הנוער בחיינו הבוגרים. אנו תנועת חיים. התנועה תקיים

מסגרות שיאפשרו לבוגריה להגשים את הערכים שספגו במהלך שנות חניכותם, ותפעל ליצירת מסגרות נוספות ומגוונות.

הכוונה הייתה הקמת תנועה מחדשת של בוגרים, כאשר הגשמה קיבוצית היא אחת האופציות. לא שוברים את הכלים אלא מתקדמים הדרגתית. לא מקימים תנועה חדשה אלא מחדשים את דרך ההמשך התנועתי. מוסיפים אפיקי הגשמה על ההשלמה לקיבוץ הארצי. את פלך, כקיבוץ מתחדש באמצעות המגשימים הצעירים של השומר הצעיר, ראו כמגדלור של הכיוון החדש. זו החלטה שעברה במהירות, יחסית. העובדה שהתנועה הייתה במשבר כה חמור אפשרה להעביר את ההחלטה שלמעשה שינתה את יעדי ההגשמה של השומר הצעיר מיעד אחד מוגדר לאפשרות של מגוון אפיקים, כשהקיבוץ הארצי הוא רק אחד מהיעדים. אחרי כשנתיים וחצי יצאה קבוצת בוגרים בקריאה שפלך אינו יעד הגשמה שניתן להסתפק בו. החברים עברו ליפו במטרה להיות לקבוצת מחנכים. בין השאר הייתה כוונה לקבל על עצמם את מרבית התפקידים במטה ובשטח בתנועה.

לקראת סיום הקדנציה מנסה יניב ליצור הפרדה בין התנועה לתנועת הבוגרים: "מנסה לייסד מודל שבו תנועת הבוגרים היא נפרדת מתנועת הנוער במטרה שיפעלו לפיתוח תנועת הבוגרים כתנועה מיישבת."

המגמה משתנה בשנים הבאות. חברי תנועת הבוגרים הצליחו לשכנע את הנהגת התנועה בצורך של נוכחותם בתפקידים תנועתיים ומרבית התפקידים אוישו בידי חברי תנועת הבוגרים. המתח שבין התפיסות מלווה את התנועה בהמשך: רעיון הפרדת תנועת הבוגרים מתנועת הנוער והתמקדות חברה בפעילות קהילתית, חינוכית, חברתית במקום הימצאם, לעומת התפיסה שחברי תנועת הבוגרים הם שאמורים להוביל את תנועת הנוער ולשאת במרבית תפקידיה.

על פי החלטת ועידת התנועה (גבעת חביבה, 2001) ההגשמה נחלקת לשלוש אפשרויות: הגשמה בקיבוצי הקיבוץ הארצי,

הגשמה בפלך והגשמה בקיבוץ עירוני. בפועל, במחצית השנייה של העשור (2006-2011) המסר המרכזי של מדריכי הגרעינים הוא המשך בקיבוץ העירוני. בשדרת ההדרכה התנועתית, שמאוישת באותן שנים על ידי חברי תנועת הבוגרים, מקדמים את רעיון תנועת המחנכים כדרך ההגשמה המרכזית. משימתו המרכזית של המזכ"ל (איתי זידנברג, החל ב-2011) היא לא לאפשר התנתקות של תנועת הנוער מהתנועה הקיבוצית, ובעצם מהקיבוץ הארצי. המאבקים הם עקרוניים ובאים לביטוי במילוי התפקידים המרכזיים בתנועת הנוער. ככל שהתפקידים יאוישו לא רק על ידי חברי תנועת הבוגרים, יישמר הקשר עם קיבוצי התנועה. אחרי שהוחלט כבר על הרחבת יעדי ההגשמה, ואחרי שתנועת הבוגרים הייתה לעובדה ופעיליה פעלו בתנועת הנוער, חזרו לדון בתנועת השומר הצעיר בתפיסת ההגשמה הכוללת של התנועה:

התפיסה השומרית הרחבה אומרת שהגשמה היא מעשה מתמשך. זאת אומרת, גם כשאתה יוצא להדריך כמדריך צעיר, זאת ההגשמה שלך באותו שלב.

באופן מסורתי בשומר הצעיר מעניקים סיכת בוגר. בזמנו הוענקה הסיכה לכל מי שהתחייב להגשים בקיבוץ. בשנים האחרונות, בהן שנת שירות וגרעין נח"ל מהווים מכלול המשכי אחד, היציאה לשנת שירות מזכה בסיכת בוגר התנועה. חייבים לתת לחניכים את התחושה שהם מעצבי דרכה של התנועה. גם אם יש כבר מסלולים ודרכים מוסכמות, עדיין חניכי כל שנתון יקבלו את החלטותיהם והן משמעותיות מבחינתם:

בתנועת נוער, ובטח תנועת נוער מגשימה, אתה חייב שכל חניך שלובש את החולצה באמת יאמין שהוא זה התנועה עכשיו, ומה שהוא יעשה ולאן שהוא ייקח את הדברים, הוא מעצב כרגע את

דרכה של התנועה. אם אתה לא תצליח לגרום שהוא יבין את זה, הוא לא יישאר לאורך זמן.

התפיסה הזאת היא שמאפשרת שיתוף פעולה בין חברי תנועת הבוגרים לפעילים אחרים להכוונה משותפת של התנועה. למעשה, למי שמגשים במסגרת תנועת הבוגרים יש הגדרות ברורות של מהי הגשמה, ואילו מי שחי בקיבוץ לא ברורה הגדרתו כמגשים. מחברת בין ההגדרות האמירה שהגשמה היא דרך חיים. בסופו של יום, במקום בו תבחר להיות, במסגרת בה תבחר לחיות, בתחומים בהם תבחר לעסוק, שם תתברר הגדרתך. אם אתה חי על פי ערכי התנועה אתה מגשים. כפי שמנוסח בהגדרת ההגשמה באתר התנועה:

ההגשמה היא צו תנועתי המחייב את חניכיה לקיים את ערכיו. זהו עיקרון שאינו מניח לנער להגות בערכי צדק ואמת ובחשיבה אוטופית מבלי ליישם... ההגשמה השומרית לא נובעת ממחויבות למדריך או מרצון להצטיין, כי אם מתחושת אחריות פנימית, תחושת שליחות אישית המפעמת בחניך.

תחת הגדרה כזאת יכולים לדור ביחד חבר קיבוץ ותיק עם חבר בתנועת הבוגרים ולצידם בוגר תנועה שבחר לחיות ביישוב קהילתי ומתנדב במערכת החינוך המקומית. בתנועה ערים לתהליכים האישיים העוברים על חבר'ה שמשתחררים מצה"ל ויצאים לחיים עצמאיים. בהחלט אפשר שיחזרו בגילאי השלושים, לעתים כבעלי משפחות, להנהיג את הקיבוץ. ברגע שאתה יכול לומר שגם זה יעד אתה נותן לגיטימציה לריבוי מסלולי הגשמה וזו אמירה עקרונית משמעותית לתנועת השומר הצעיר:

ניקח לדוגמה בן קיבוץ שיוצא להגשמה בתנועת הבוגרים, נשאר שם שלוש ארבע שנים ואחר כך עוזב ויוצא לטייל וללמוד. אם

אחרי כמה שנים יחזור לקיבוץ שלו, הוא עם פוטנציאל מנהיגותי משמעותי. התהליכים שעבר בתנועת הבוגרים הם כעין תהליך של הבשלה ושל התבגרות והתוצאה תבוא לביטוי בבגרות. ככל שתנועת הבוגרים תקבל את היותה פתוחה יותר ומקבלת גם את עובדת עזיבת חלק מהחברים, היא תהיה שלמה יותר ולדעתי חזקה יותר. לתנועה מאוד תתאים פתיחות כזאת של תנועת הבוגרים.

ההגשמה בתנועת השומר הצעיר, על מרבית אפיקיה, היא הגשמה קבוצתית, במובן שאתה חלק מקהילה שיש לה יעדים משותפים. דרגות השיתוף והערבות ההדדית שונות אבל היא קיימת בכל המסגרות. הכרת המהות של ההגשמה היא תהליך שהחניך עובר בהדרגה. חניך בכיתה י' אולי יגיד שהגשמה היא 'ציאה לשנת שירות'. אבל במסגרת שנת השירות הוא יתחיל לברר לעצמו את מהות ההגשמה כדרך חיים. התנועה גם נותנת למתנדבי שנת שירות כלים, במסגרת סמינרים, לברר לעצמם ועם קבוצתם את שאלות מהות ההגשמה כדרך חיים.

בעולם של תנועות הנוער, השומר הצעיר ייחודית בכך שמצד אחד יש לה תנועה מגשימה אוונגרדית, ערכית, אידיאולוגית ומצד שני יש לתנועה גם תפיסת הגשמה מאוד רחבה ומאוד קהילתית. יש בה מקום גם להגשמה אישית. זאת ועוד, ההסתכלות על כל התהליך החינוכי בכיתות התיכון היא כעל תהליך הגשמה. כמדריך, כפעיל, כמרכז שכבה, כמתנדב בשנת שירות וכחבר בגרעין נח"ל. אלו שלבים בתהליך האישי, כשבמסגרת קבוצתית אתה בוחר אם וכיצד להגשים.